

Milers de persones van viure i patir directament el darrer dia de la República, a Alacant.

Aquestes són algunes de les seves veus.

Els historiadors les han aplegades al llibre

‘Una presó amb vistes al mar. El drama del port d’Alacant, març de 1939’ (Ed. 3i4), a cura de J. M. Santacreu. Us n’oferim un tast.

En primera persona

■ **Aquilino Barrachina Ortiz (Anna, Canal de Navarrès, 1882- Alacant, 1940).** Esperant avís dels companys d’Alacant per iniciar la marxa a l’estranger on poguérem passar els primers mesos per salvar-nos de la fúria feixista, no rebent avís, el 27 de març de l’any actual [1939] a les deu de la nit em vaig decidir a sortir de Pego cap a Alacant amb un camió en companyia d’altres companys.

Amb molts patiments aconseguírem el permís per a embarcar, però no m’arribava la camisa al cos, ja que se suposava que el governador era ja de Franco. Tot i això, no posaren obstacles a arreglar els passatges, i aquest dia 28 a les sis de la vesprada, amb les fatigues que suposa anar carregat amb les maletes, ens encaminàrem al moll considerant-lo una ratera que ens preparà Franco per enxampar-nos. Passàrem tres nits amb dos dies sense poder dormir, ja que tot i que era gran, com que el nombre passava de vint mil, a penes podíem estar asseguts. Es declarà aquella zona neutral fent-nos creure a cada moment que tots embarcaríem segons comissions que ens parlaven. Tot mentida! Tot trampa!

(Extret del dietari de Barrachina, alcalde socialista de Pego, Marina Alta, afusellat el 1940)

■ **Enric Chulio (Cullera, Ribera Baixa, 1916-2001).** Acordàrem sortir quan es fera fosc i anar a Gandia perquè algú, no recorde qui era, va dir que hi havia vaixells, i també a Alacant.

Camí de Gandia, vam tenir molta sort. Vam veure molts vehicles abando-

nats a les voreres de la carretera. S’havien quedat sense combustible i allà es quedaren. Érem cinc i ens arplegà un camió que ja anava molt carregat.

Arribàrem de nit a Gandia i allà hi havia un vaixell, en el qual després vaig saber que hi havia Casado. Vam creuar-nos amb altres soldats que venien d’allà i ens digueren que no hi havia lloc i, encara que vam veure alguna llum a l’horitzó, ens comunicaren que no venien a Gandia, que devien ser franquistes o d’altres que ja havien partit d’on fora. Total, que ens n’anàrem a Alacant i encara haguérem de pegar-nos amb uns ninots falangistes perquè ens deixaren passar. S’espantaren de seguida, només alçar els fusells. Podríem haver-los matat a tots sense cap problema, però com que s’amagaren corrents i no van disparar-nos ni res, ens n’anàrem. Qui volia lluitar? Ningú.

També era molt trist veure que molts com nosaltres estaven fugint i vaig tenir la sensació de ser un infant perdut. Tenia molta por i el cos com si hi tinguera una serp per dins.

Allà [al port d’Alacant] vaig comprovar el que ja sabia, però que m’impressionà: havíem perdut la guerra i tot el que significava. Els que anàvem entrant i engrossint tanta gent fèiem encara més llàstima. Vaig pensar que la por que tots teníem i que ens feia fugir no era cosa inventada. Els feixistes ens *matxacaven* quan ens agarraven. Ningú volia ni caure en les seues mans ni tampoc viure en el que seria un país feixista.

Tothom mirava la mar i també hi havia qui havia pujat a qualsevol lloc

per veure-hi millor, però es va fer de nit i res. Igual deien que venien vaixells que que no venien. Pariren dones, i tota aquella nit, que jo sàpia, no va dormir ningú, tots mirant la mar. Apareixien llums allà lluny. S’acostava un vaixell i se n’anava. Quin patiment!

Quan vaig poder acostar-me a la vora del moll, vaig veure diversos cadàvers que suraven a l’aigua i, de vegades, sentia algun tret i pensava: “Un altre que no ha pogut més”.

(Entrevistat per Ricard Camil Torres)

■ **André Ulmann (1912-1970).** Dic que el Govern britànic i el Govern francès, més particularment el Foreign Office i Bonnet, havien donat als seus vaixells de guerra la missió de salvar el coronel Casado i SOLAMENT ELL.

Dic que les autoritats franquistes estaven d’acord, en aquesta operació, amb el coronel Casado, el Foreign Office i Bonnet.

Dic que aquests “personatges” es desentengueren de la situació excepcional creada a Alacant pels agrupats al port, amb l’ajuda dels cònsols estrangers, de tots els qui estaven més directament amenaçats de mort; les autoritats franquistes esperaven, sens dubte, executar aquests homes amb la major publicitat, emparades en la favorable confusió que devia regnar, normalment, en una ciutat a la qual, amb el consentiment del coronel Casado, s’havien dirigit milers d’homes lliurats a la mort.

(Fragment final de l'article "4.000 republicans, l'elit d'una nació amiga, han estat abandonats a l'assassinat i Bonnet [ministre francès d'Exterior] n'és el responsable", publicat pel periodista francès al setmanari Le Lumière el 7 d'abril del 1939)

■ **Josep Eduard Almudéver Mateu (Alcàsser, Horta, 1919).** Davant la impossibilitat de sortir per València, vaig convèncer mon pare d’anar a Alacant. Hi vàrem anar amb un camió militar i hi vàrem arribar el 29. Al port ja no hi cabia ningú. Érem uns vint mil i hi trobàrem molts coneguts.

Arribaren els cònsols francès i anglès amb el doctor Peset i ens digueren que tinguérem calma, que els franquistes han arribat però que el port ha estat declarat zona internacional i arribaran

vaixells francesos i anglesos per a evacuar-nos. I tranquils quedàrem.

Però França i Anglaterra havien tornat a enganyar-nos. Els italians eren estrangers i ocuparien el port. Tiraren algunes bombes de mà i alguns trets per a avisar-nos que no hi havia escapatòria possible. I encara hi havia qui esperava els vaixells, però era com si s'enfonsés el món. Arribava la música falangista i començaren a desembarcar soldats i també vaig veure com se suïcidaven alguns.

Van dir-me que l'alcalde d'Alzira s'havia degollat amb una navalla d'afaitar.

Nosaltres passàrem la nit encara al port, escoltant algun tret de gent que se suïcidava, i el dia següent, el 31, sortírem en fileres de dos i a mi em furtaren el rellotge i vaig veure com a un motorista li furtaren la caçadora i els pantalons, tot de cuir, i el deixaren en calçotets.

Per sort, no ens portaren molt lluny, només sortir d'Alacant, al camp dels Ametllers. Alà ens donaren una galeta més dura que una pedra i que mon pare no va poder menjar. Ens van treure del camp l'endemà. Passàvem per davant les cases i les dones s'estaven a la porta. La majoria ploraven.

(Entrevistat per Ricard Camil Torres)

■ **Miquel Villalta Gisbert (Monòver, Vinalopó, 1903 - Alacant, 1942).** Jo vaig baixar del vaixell en compliment de la paraula compromesa, i vaig tornar al Govern Civil, on hi havia diversos republicans, socialistes, anarquistes i el governador civil Manuel Rodríguez amb altres persones oficials. Quan eixí el vaixell en què anava la meua família, poc després, en la forma convinguda, eixiren cap al port i, quan ens ho indicaren, eixírem els socialistes.

Quan arribàrem al port, ens trobàrem que l'escaleta estava a mig alçar i que no deixaven pujar les trenta o quaranta persones que escassament hi havia. Llavors una veu ens digué des del vaixell que ens cridarien pels nostres noms. Cridaren la dona d'un d'ells i la pujà un mariner. Després cridaren el tinent coronel Robert, que vestia de paisà, i el pujaren. Després, apagaren el llum i ens deixaren en el port.

Una imatge del balneari de la platja del Postiguet, a Alacant, destruït pels bombardeigs.

Després de diverses peripècies, entràrem a Villa Marco, terme de Sant Joan, on Zaragoza, canceller del consolat argentí, ens introduí.

Allà esperàrem, en el dit consolat o domicili, que vingueren els vaixells per anar al port i el dia 30 a la nit el senyor Barrera digué que esperaven l'arribada d'un destructor francès i vaixells; que s'havia constituït zona internacional el port, sota vigilància i protecció dels còsols francès, argentí i cubà que s'alternaven; que si volíem marxar després de sopar ens veuríem i que si ens quedàvem, ell donaria part a les autoritats i que si no li permetien tenir-nos després de passar uns dies ens hauria de lliurar.

Entràrem en el port i allà ens quedàrem.

(Informe de situació annex al testament de Villalta, diputat socialista de Monòver afusellat l'any 1942)

■ **Eliseu Gómez Serrano (València, 1889 - Alacant, 1939).** Dijous, 30 de març. La ciutat ha començat el dia amb nombrosos draps i banderes roges i grogues. Grups de joves falangistes amb braçalets rojos i negres recorrien els carrers, muntaven guàrdia als edificis públics i constituïen guàrdies en els llocs estratègics.

He anat al port. Una enorme i atapeïda multitud en què figuraven milers de soldats del dissolt exèrcit republicà feia una impressió llastimosa. Homes,

dones, xiquets aguantant de peu hores i hores l'arribada d'un hipotètic vaixell que els pose fora de perill.

Veig Peset, Vega de la Iglesia, Rubiera i algun conegut o altre. M'inspiren profunda llàstima. Volen anar-se'n. Podran? Res no se sap dels vaixells promesos. Hi ha aquí qui espera ja dos dies amb les seues nits.

Divendres 31. Sent dir que si els vaixells no vénen en tota la tarda d'avui, els refugiats restants seran traslladats al castell de Santa Bàrbara. Tremole per Peset i Vega sobretot.

Dissabte, 1 d'abril. Els refugiats del port han estat traslladats al barranc de la Goteta, ja que no apareix cap vaixell per arregar-los. Es diu que alguns refugiats, plens de desesperació, s'han suïcidat.

Avui han entrat a Alacant més forces italianes.

S'hi han vist els primers sacerdots amb vestit talar i els primers guàrdies civils d'uniforme.

Els Estats Units han reconegut l'estat nacionalista i han alçat l'embargament d'armes per a Espanya.

No sé res del Comitè de No-Intervenció. A la millor segueix existint perquè lord Plymouth pugua continuar cobrant esplèndides dietes.

(Fragments del dietari de Gómez Serrano, director de l'Escola de Magisteri d'Alacant i diputat a les Corts espanyoles, afusellat el 1939)